Irvine Masson

1924

FRANCISCI FRIZIMELICÆ

PATRICII PATAVINI

Medicinæ in Lyceo patrio quondam Profeßoris clarißimi

DE BALNEIS METALLICIS ARTIFICIO PARANDIS LIBER

Postumus noui argumenti

E Bibliotheca IOANNIS RHODII.

PATAVII cIɔ Iɔc LIX.

Apud Sebastianum Elpidium. *Sup. Permissu.*

AMPLISSIMO VIRO

HIERONYMO FRIZIMELICÆ

Medicinæ Professori celeberrimo

IOANNES RHODIVS

F. P.

NATVRA parens mortalium necessitati non ita in totum prospexit, quin humanæ industriæ aliquid relinqueret. Non fruges, non vites, non stirpes, imo nec genialis pecudum fœtura summi opificis decreto citra coloni diligentiam proveniunt. Argenti, æris, ferri dites venæ ex terræ visceribus eruuntur. Quorum ad vitæ conseruationem vis maxima: sed metallorum præcipue stagnis calentibus miracula non cuilibet solo concessa. Naturæ igitur defectus, humanæ mentis industria supplendus fuit. Deus autem ex occulto in-

genia producit, artesq; Diuino Seni sunt Θεῶν χάριτες; quibus æternæ Reipublicæ Venetæ munificentia Patauinum Lyceum per omne æuum floruit. Cujus inter plures primi nominis Doctores præclaris variæ doctrinæ monumentis pro virili gloriam illustrauit FRANCISCVS FRIZIMELICA; quibus non solum impensa publicæ saluti cura; sed duorum Pontificum tuendæ valetudinis studium lucem invidit. Eorum commodis ne frustrarentur posteri, suaque dignus laude magni viri labor, hunc præ ceteris quantiuis pretii Libellum medicorum experimentis committendum censui. Tu tanti nominis heres meritissimus, perspecta patriæ muneribus atque honoribus integritate, summisque in omnes, præcipue ciues tuos officiis, tot virtutum æmulus ac propagator illustris, perpetuum mei in te studii summæque voluntatis pignus lubens accipe, auitamque domestici decoris famam longo æui spatio extende. Patauii Calendis Januar. Anni CIↃ IↃC LIX.

LECTORI BENEVOLO.

Mercibus externis non secus foro consulitur, quam indigenis, modo vitæ utiles. Nec minus de literis merentur, qui aliena cogitata quam sua proferunt. Horum exemplo, nouæ inuentionis à nemine quod sciam ante FRIZIMELICAM *confectæ, mole paruum, pondere maximum, è scriniis meis opusculum extra ambitionem producitur. Quo argumenti nouitate commendatius erit, eo gratius futurum confido, inuitamento haut leui ad eorum copiam, quorum auspice Numine non semel spem feci.*

SENECA EP. XXXIII.

Patet omnibus veritas, nondum eſt occupata: multum ex illa etiam futuris relictum eſt.

SERIES CAPITVM.
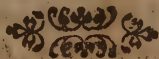
Cap. I. *De Aquis in genere, & de Generatione ipsarum.* pag. 3
Cap. II. *De Speciebus Metallicarum Aquarum, & de Signis ipsarum.* 6
Cap. III. *Numquid sit possibile artificio, his deficientibus, illis similes parare.* 9
Cap. IV. *Quod tutius interdum arte paratæ Aquæ Metallicæ administrantur, quam confectæ à natura.* 12
Cap. V. *Quo pacto hæ Aquæ Metallicæ parentur in genere.* 15
Cap. VI. *Quo pacto Aquæ Sulfureæ cum aliis Herbis parentur.* 18
Cap. VII. *Quo pacto Aluminosæ aquæ possint parari, Salsæ, & Nitrosæ* 22
Cap. VIII. *Quæ Calcem, & Cinerem continent.* 27.
Cap. IX. *Bituminosæ, & quæ ex Pice, & Asphalto sunt aquæ.* 29
Cap. X. *Terreæ, Aereæ, Argenteæ aquæ, & aliæ plu-*

plurima istius generis. 32
Cap. XI. *Composita Balnea ex pluribus Metallis.* 34
Cap. XII. *Numquid sint ea seruanda in usu istorum Balneorum, sicuti in Naturalibus.* 37
Cap. XIII. *Quanto tempore possint seruari hoc modo paratæ Aquæ.* 41
Cap. XIV. *Quomodo famosa Balnea comparari possint.* 42

FRANCISCVS FRIZIMELICA
DE BALNEIS METALLICIS ARTIFICIO PARANDIS.

PROOEMIVM.

AVxilia quibus Indicationes Curatiuæ, & Præseruatiuæ, & Conseruatiuæ perficiuntur, licet videantur esse minoris usus, quàm reliqua, quæ à Medico pertractantur; nihilominus ea diuinam Manum appellarunt quidam ex antiquis. Quæ profecto scio esse paucissimi usus, aut contrarii illius quod a Medico intenditur absq; Indicationibus, quas prius oportet cognouisse Medicum. Nihilominus Indicationes nihil sunt, nisi habeant auxilia, quibus perficiantur. Ideo non erit ab re disserere de quibusdam Auxiliis, & præcipuè de his, quæ & plurimis

Indicationibus poſſunt deſeruire, & quæ Magna & Diuina ab antiquis appellata ſunt; veluti ſunt Metallicæ Aquæ, & alia plurima iſtius generis. Sed quia huiuſmodi Metallica, quæ liceat mihi in præſenti & in poſterum appellare Balnea, quum ſint diligentiſſime pertractata ab his, qui ſuperioribus ſeculis de hac re ſcripſere; ideo prætermittam conſulto horum diſceptationes legendas, & à Sauonarola, & ab Aggregatore noſtris Patauinis. etiam aliàs cum locum hunc publice profiteremur, ea fuerunt redacta in commentaria. non eſt opus amplius ut hæc repetamus. Sed quia plerumque cogimur uti aliis pro his, ita ut ſuccedanea ſint nobis neceſſaria, aut careamus perpetuo uſu iſtarum aquarum, aut ut pleriq; maximo diſpendio, laboribus & periculis transferant ſe ad huiuſmodi Balnea; etiam quia non poſſunt ita Naturalia hæc Balnea adhiberi ſicut conueniret: ideo de ipſis ſuccedaneis pro ipſis Balneis agemus, & de iis Balneis, quæ loco iſtorum Naturalium artificio comparata poſſunt adhiberi, quam breuiſſime dicemus, dilucide & facile admodum, ut & iuuenes qui non ſunt ita exercitati, poſſint ſibi ipſis huiuſmodi parare. Impulſi hæc fecimus ab ami-

amicis, qui hoc cupiunt ſcire, & qui viderunt aliquando hæc a nobis parata cum ratione & experientia. Sed iam ad rem deueniamus.

CAPVT I.

De Aquis metallicis in genere, & de Generatione ipſarum.

BAlnea, quæ ita appellabimus, maxime ſunt Aquæ metallicæ. Quæ aquæ differunt ab aliis aquis Accidentibus quibuſdã, ut Odore, Sapore, & Tactu; & maxime odore, & ſapore. Hæ aquæ diſtinguuntur ab aliis aquis, his potiſſimum tribus, ſapore, ſalſæ enim ſunt, interdum amarulentæ, adſtringentes; ſunt etiam odoratæ, veluti ſulfureæ, bituminoſæ, & aliis grauioribus odoribus præditæ: ſunt & hæ aquæ calidæ, & interdum feruentes, raro frigidæ, ſicuti Calderianæ Veronenſes; nihilominus & ipſæ in ipſo fonte habent neſcio quid caliditatis.

Hæ Aquæ in ſe duo habent. In primis eſt materia ſuſceptiua ipſarum qualitatum, quę eſt aqua, & quidem ſua natura, inſipida, nullo ſapore prædita, actu frigida, & nullum referens odorem; maxime inquam, ſuſcepti-

ua omnium extranearum qualitatum. Quæ aqua aliquando à Galeno appellata est seminarium, quasi in potentia ad omnia;& semen omnium aduenientium qualitatum.Sed quomodo ista aqua habeat, secundum quod est in aquis metallicis, dicamus. Illud enim semen est quodcunque aduentitium, sapores, odores, & tangibiles illæ qualitates. Arbitror enim esse, quia aquæ illæ subterraneæ, quæ sunt in ipsis fontibus, suscipiunt ab ipsa Terra, quæ continet Metalla, qualitates illorum metallorum. Fontes enim, sicut dicebat Aristoteles in 1. Meteor. sunt concauitates, quæ sunt in ipsis Montibus; quæ concauitates partim recipiunt aquam cœlestem per ipsos montes; partim generant aquam sua frigiditate, & aëre, & ex vaporibus existentibus in illis concauitatibus. Si in his concauitatibus, quæ sunt ad radices montium, contingat adesse metalla, sicuti in ipsis montibus plerumque contingit, vis ipsorum metallorum, & partes subtiliores ipsorum metallorum commiscentur aquis; ita ut aquæ quædam sint Sulfureæ, & admistione subtilium partium sulfuris cum ipsis; aut salsuginosæ, ex sale admixto; aut referunt Calcem, aut Cinerem, & commixtione ci-

neris,

neris, aut calcis cum aqua. Cineres enim & alia iſtius generis contingunt ex multis cauſis.

Iſta Metalla poſſunt naſci in ipſa Terra, ſicuti videmus montes abundare metallis plurimis. Cineres ex combuſtione, quæ plerumque fit in viſceribus terræ, fiunt; vnde combuſtio illa in cauſa eſt, ut incaleſcant aquæ, & fiant ipſæ feruentes. Nulli dubium in viſceribus terræ & montium fieri combuſtiones, & interdum ingentes anfractus, ut videamus exire præter fumum, flammas, carbones, & aduſtos lapides; ſicut & apud Aethnam in Sicilia, & in Veſuvio monte, & nuperrime hic in Italia apud Puteolos audivimus, & proximo tempore in agro Mutinenſi. Ideo non eſt mirum has aquas effici Metallicas & feruentes hac ratione. Dixit enim Ariſtoteles in 2. Meteor. Aquas ſuſcipere impreſſiones ab his terris, per quas dilabuntur, & ita efficiuntur aquæ metallicæ.

Sed diſtinctius de unaquaq; agendum eſt à nobis, & ſigna ſunt dicenda, quibus cognoſcantur, ut ex his facile ad id quod inſtituimus poſſimus peruenire.

CAPVT II.

De Speciebus Metallicarum Aquarum, & de Signis ipsarum.

Metalla quæcunque possunt nosci ex ipsa Terra, & maxime ex ipsis Montibus. Sunt enim hæc metalla facta ex vaporibus collectis in terra, & a caliditate ipsius Solis, sicuti declarabat Aristoteles 3. Meteor. ad finem. Appellauerunt ergo Metalla, non solum Aes, Aurum, Argentum, & Argentum viuum, & alia; Sed appellarunt Metalla etiam, veluti Sulfur, Alumen, & alia quæ sunt ipsa terra, nec partes ipsius terræ. Sunt enim Metalla, veluti Aurum, Argentum, Aes, Plumbum, Stannum, & alia: Est Sulfur, Alumen, Nitrum, Sal, & Bitumen; addo etiam & Cineres. Aquæ enim possunt accipere partes uniuscuiusque Metalli, & diuersorum Metallorum ad inuicem commixtorum. Simplices essent, veluti ferreæ Calderianæ Veronenses, quamuis perpetuo commisceatur quidpiam Sulfuris istis Aquis: Raro dantur aliæ Aquæ simpliciores. Impossibile ferè esset, ubi solus Cinis dominatur, ut inde scateret Aqua. Sed

utplurimum, ut dixi, commixta ſunt ex diuerſis generibus Metallorum. Verùm ſemper unum ipſorum Metallorum dominatur cæteris. Sicuti in aquis Aponitanis plurima Metalla ſunt admixta, ſed maxime dominatur Sulfur, quamuis ſit admixtum Alumen, Nitrum, Calx, & Cineres. Magis in Balneis Montis Aegrotorum dominatur Sulfur; maximè in Balneis Sanctæ Helenæ: fere uniuerſæ illæ Aquæ ſunt Sulfureæ. Balnea Sancti Petri ſunt & in quibus maxime viget Alumen, quamuis ſit admixtum quidpiam ipſius ſulfuris; ſed dominatur magis Alumen. In luto Sancti Bartholomæi licet ſit plurimum Aſphalti, & dominetur Aſphaltus; nihilominus eſt etiam quidpiam ipſius Sulfuris.

Argenteæ, Aureæque Aquæ raro viſuntur, nec creduntur eſſe alicuius uſus. Sed quiſpiam dubitaret, quomodo Aquæ illæ, quæ ſunt prope Argentinas, Aureaſque fodinas, ex quibus fit Chalcanthus, cum ſint maxime metallicæ, non ſint in aliquo uſu? Ratio eſſe poteſt, quia ſunt acres nimis, nec venirent tuto in aliquo certo uſu in remedia. Cognoſcuntur autem virtutes, & materia harum aquarum ex multis. Priores

Medici, ſicuti Sauonarola ; & alii, ſeparando partes Metallicas & Terreas à partibus Aqueis, cognouerunt quæ eſſent admixta Metalla, ex illo quod poſt ſeparationem permanſiſſet in vaſe. Nos verò facilius hoc cognoſcimus Odore, & Guſtu. In primis illæ Aquæ calidiores odoratu deprehenduntur quod ſint Metallicæ, ut Aponitanæ ; minus odor ipſius Sulfuris, plus Salſuginis, & aliorum Metallorum deprehenditur. Præter hoc animaduertimus etiam per loca, per quæ dilabuntur. Etenim ex odoratu illud deprehendimus. Nam & odor ſulfuris maxime deprehenditur; ut etiam in ipſis locis, per quæ dilabuntur, videmus Colorem, & fruſta ipſorum Metallorum: interdum etiam & fruſta Salis, Nitri, & Calcis deprehendimus in ipſis alueolis, per quos dilabuntur, & colliguntur.

Sic igitur & ipſa ſubſidentia deprehenduntur Metalla, quæ alterantur in ipſis Aquis: eritque iſta diſtinctio Aquarum Metallicarum, & ipſarum ſigna, & generatio.

CAP.

CAPVT III.

Numquid sit possibile artificio, his deficientibus, illis similes parare.

AIunt Philosophi, & assumunt sibi Medici pro certo, Artem imitari Naturam. Primò fuêre aliqui, qui crediderunt æque bonum posse fieri ab Arte, aut fortasse melius illo, quod factum est à Natura. quod fortasse in omnibus non esse verum existimo, quamuis Ars ita possit auxiliari Naturæ, ut quod ipsa ex se interdum facere non potest, adiuta ab arte faciat, aut melius faciat, quàm si non esset adiuta ab arte: quia plerumq; sunt impedimenta plurima, quæ non permittunt operari naturam. Quæ impedimenta si removentur, Natura melius operatur, aut quod imbecilla est, & habet imbecilla instrumenta: unde commode operari non potest, nisi adiuta ab arte. Sed hæc missa faciamus, & dicamus, quod Ars plerumq; imitetur Naturam, & facit simile illi, quod facit Natura.

Sic igitur cùm aquæ istæ Metallicæ factæ sint à natura & cœlesti calore, & maxime à calore Solis, & aliarum Stellarum, quæ duo

illa

illa commixta ita alterant, ut si non se commisceant ita ut fiat unum tertium, sicuti imaginati sunt multi; tamen ita se alterant, ut unum agat adiutum ab altero, & alteratum ab altero, quod per se ipsum non ageret; sicuti aqua per se non ageret, quod agit alterata à sulfure, neque sulfur per se ageret, nisi alteratum ab aqua: interim fiunt hæc à natura, hoc est, ex duobus naturalibus, ex sulfure, & aqua.

Numquid autem Medicus carens hoc mixto facto à natura, possit ipse imitando naturam aliquid consimile sibi comparare? Galenus assentitur huic rei. Credidit enim ipse in Prim. de Simpl. Medicina, metallicas aquas posse fieri in defectu metallicarum aquarum, ex commixtione metallorum cum aqua; ut Salsuginosas, Sulfureas, Aluminosas, & Bituminosas, posse fieri ex admixtione Salis cum aqua, Aluminis, Sulfuris & Bituminis. Sed hoc tamen difficillime. Videtur enim quod agens & locus deficiant in hac re, quæ sunt maxime necessaria in generatione. Nam metallicæ illæ aquæ fiunt in visceribus terræ, & à calore illo cœlesti Stellarum & Solis in primis. Huiusmodi autem mixtio quæ fit ab arte, non fit nisi ab igneo calore,

heic

heic in superficie terræ;& ideo videtur diffi-
cile ita ista posse commisceri, sicuti ea quæ à
natura fiunt. Dixerim ego omnino commix-
tionem hanc fieri posse, sed non ita sicuti il-
la quæ à natura fit. Perfectior illa est, ista im-
perfectior, & veluti imago illius prioris. Ars
enim non æque perfectum facit, sicuti quod
facit natura, sicuti dictum est,& propter eas-
dem causas. Vnde in plures usus, & melio-
res usus venit aqua illa metallica facta à na-
tura, quàm ea quæ facta est ab arte; in usus,
inquam, Medicos. Etenim metallicæ aquæ
à natura factæ potantur, balnea fiunt, stilli-
cidia, & alia. Quæ autem ab arte facta est,
commode fortasse & tuto non poterit pota-
ri, licet stillicidia balneaque fieri possent.
Intus enim suscepta Medicina periculosior
est, quàm extra applicata. nam & sensibilio-
ra sunt membra, viæ angustiores sunt, & lo-
ca quæ sunt principia vitæ. Ideo nisi sit me-
dicamentum optime paratum, offendet fa-
cile interiora membra, quæ sunt viuendi &
essendi principia: quod non arbitror posse
ita commode parari ab arte, sicuti à natura.

His rationibus crediderim aquas metalli-
cas arte non posse fieri potabiles, sed pro
balneis, & ipsis stillicidiis. Et hoc intellige-
bat

bat Galenus. Nos igitur qui huic ſententiæ aſtipulamur, docebimus quo pacto pro balneis, & pro ſtillicidiis poſſunt hæ conſtrui aquæ, & aliquando tutius: quod primò demonſtrabimus, deinde modum conficiendi docebimus.

CAPVT IV.

Quod tutius interdum arte paratæ Aquæ Metallicæ adminiſtrantur, quam confectæ à natura.

MIrum quid videbitur aliquibus hoc à nobis proponi, & iudicabitur fortaſſe inſanum & alienum à veritate. Attamen ſi animaduertant ad ea quæ ſcribuntur à Galeno, in 1. de Medic. ſecundum genera, Cap. 2. & reperiuntur apud Auic. in 5. Canone, Cap. 1. caſſabitur omnis admiratio.

Certum eſt quod medicamina facta à natura; interdum non poſſunt ita ſicut ſunt venire in uſum Medicum iure, niſi Medicus ipſe operetur circa ea. Sic & aquæ iſtæ metallicæ quum ſint à natura comparatæ, non facile veniunt in uſum medicum, niſi aut temperentur à Medico, aut aliquid conſimile ad voluntatem ipſius Medici paretur. Ideo qui has aquas adminiſtrat, quærat illa-

rum

rum operationes & virtutes ita moderari, ut possint ipsi tuto illas administrare. Quod fieri solet, aut minus calidas administrantes, actu inquam minus calidas, aut quod cadant minus ex alto, & nō ita imprimant, aut quod fistula sit tenuior, & minor quantitas aquæ ducatur ad caput. Ista licet sint moderamina, & correctiones ipsarum aquarum, nihilominus male potest corrigi & moderari quantitas virtualis ipsius aquæ: quia admixtis illis aquis quibusdam frigidioribus, male potest operari aqua illa. Nō enim recipit societatem alicuius extranei.

Tutius igitur mihi videtur, ut aliquid consimile priori Aquæ construatur, ut si in ipsa Aqua Metallica (vt prius dixi) sint duo, Materia siue subiectum recipiens virtutem Metallorum, quod & (vt dicebam) Aqua ipsa purissima; Aliud quod recipitur in ipsa Aqua, ut sunt ipsa Metalla, sive quorum virtus recipitur, pro varietate Metallorum. Ipsa ergo Metallica Aqua efficitur. Et quia raro inuenitur Aqua habens virtutem unius Metalli; nobis autē, hoc modo parando Aquam, licet parare Aquā habentem virtutem vnius Metalli, vt penitus sulfuream, aut Aluminosam, aut cinericiam, admiscendo unum

dun-

duntaxat Metallum. quod raro inuenitur in aquis à Natura factis. Etiam licet nobis parare Aquam Metallicam, admifcendo plus aut minus Metallorum pro arbitrio noftro, & pro neceffitate morbi tollendi. Etiam fi mixtam Metallicam aliquam aquam facere voluerimus, interdum plus de fulfure, minus de alumine commifcebimus fecundum opportunitatem. Interdum licet nobis aliquam qualitatem remouere infitã ipfi aquæ, aut non infitam fuperinducere; quod difficile aut fere impoffibile erit facere Metallicis aquis natura paratis: ut fi exficcantem duntaxat volumus Aquam, non calefacientem, commifcebimus quæ exficcant & non calefaciunt, ficuti funt Baccæ Myrtorum, folia, & Rofarum folia, & alia plurima, quæ exficcant fine calefactione. Quæ tamen in aquis metallicis decocta nihil faciunt, eo quia, cum efferbuerit Aqua Metallica naturâ comparata, virtus penitus euanefcit. Sed in hac non eft fic, quia primo decoquuntur ea quæ funt Metalla, fecundo Metalla ipfa. Sic igitur ex his exiftimauerim ego commodius hoc poffe fieri, quam fi à natura effent paratæ. Præterea facilius poffunt adhiberi. Nam cubicula quæ funt in Thermis, folent effe cali-

diora,

iora, & moleſtioris aëris. Parata hæc Aqua
acilius poteſt adminiſtrari, & commodius,
tutius. Hippocrates quaſi negligebat Bal-
ea, quia commode non pararentur. Præ-
erea Regiones illæ, in quibus hæ aquæ ſca-
uriunt, ſolent eſſe olidæ, & peſſimi aeris.
ræterea diſpendia, incommoda, peregri-
ationes, quæ miſeri ægrotantes perpe-
iuntur. Nam in longis itineribus adinuenti
unt plurimi, qui in itinere exſpirarunt, mi-
imeque hæc ſacra loca attigerunt. Non
amen propter hoc deteſtarer ego uſum
quarum Metallicarum, præcipue ubi com-
ode poſſint adminiſtrari & conueniant.

CAPVT V.

Quo pacto hæ Aquæ Metallicæ parentur in genere.

DIcebamus Aquas Metallicas in ſe duo continere: alterum quod eſt veluti
Materia & ſubiectum recipiens Metallorum
Virtutem, quod eſt Aqua; alterum verò
Virtus Metallorum, & tenuiores partes il-
orum, quæ recipiuntur in Aqua.

Tria ergo ſunt hic aduertenda. Primum
ſt Aqua, quod eſt primum ſubiectum, vt
dixi

dixi, horum metallorum, quæ paranda & eligenda est, ut sit conueniens subiectum recipiendi virtutem metallorum: illa enim sit purissima, non permixta alicui extraneo, eo quia si debet esse subiectum harum virtutum, sit ipsa maxime in potentia: Aqua enim potissimum subiectum est, & materia omnium Medicinarum, quia maxime in potentia est, & susceptiua virtutum & partium subtilium Medicinarum, quæ ipsi permiscentur. Ideo cùm fuerit purissima, maxime impermixta, maxime erit subiectum & potissimum in potentia suscipiendi virtutem ipsarum medicinarum. Si autem erit permixta alicui alteri, ut terræ, aut alicui rei extraneæ, non erit ita in potentia, sed magis in actu, & ita non suscipiet, sicut suscipit quando est impermixta. Cognoscitur autem puritas & simplicitas illius tum ex gustu, tum ex odore, tum ex visu: Oportet enim ipsam tenuissimam esse, maxime penetrabilem visu; præterea oportet illam nullum habere saporem, sed maxime insipidam; nam cùm est crassæ substantiæ, illud non est nisi ex terra commixta: sapores cùm sint secundæ qualitates, non surgunt nisi ex commixtione primarum. Sic igitur si erit aut salsa, aut amara, significat commix-

tionem

ionem rerum calidarum & ſiccarum, terrea-
um ſcilicet cũ ipſa aqua. Pariter ipſam opor-
et carere omni odore, ut impermixtam ha-
beamus. Eligenda ſunt igitur hæ aquæ, qua-
es ſolent eſſe aut fontium, aut fluviorum,
qui non ſunt paluſtres, neq; aliqua externa
qualitate inſigniti. Sic igitur eligenda eſt
qua.

Metalla eligenda ſunt optima quæuis: ut
ſulfur, ſi voluerimus, eligamus quod non fue-
rit concoctum igne, ſed expers ipſius ignis,
& ut appellant iſti, ſulfur viuum. Sic & alia
metalla eligenda ſunt, quæ ſunt optima, &
non aliter.

Tertio animaduertendum ad modum con-
ciendi has aqua. Etenim virtus alicujus me-
dicaminis non transfertur de uno ſubjecto
in alterum, niſi vi ipſius ignis. nam proprium
caliditatis eſt ſeparare heterogenea, & diſ-
ſoluere partes ſubtiles eorum quæ ſunt con-
gregata, modo metalla non diſsoluantur;
neque partes diuerſæ metallorum poterunt
ſegregari, niſi vi ipſius ignis. Præter illud
eſt, quod vi caliditatis repertæ in igne fundi-
tur, ſiue funduntur metalla ipſa, & virtus &
partes ſubtiles ipſorum metallorum reci-
piuntur in ipſa aqua. ideo debemus facere ut

ferueat ipſa aqua, cui admixta ſunt metalla
Item illud dicatur, quod non eſt ut fiat ve
hemens ebullirio ipſorum metallorum: eua
porant enim facile calidiores & tenuiore
partes ipſorum ex nimia efferueſcentia: ſe
ſi volumus permiſcere metalla cum ipſis he
bis, certum eſt quod decoquendæ ſunt priu
herbæ, deinde in illo decocto ſuſcipere vir
tutem metallorum.

Sed quiſpiam diceret, nonne tenuiore
ſunt herbæ ipſis metallis, & ideo poſtrem
eſſent decoquendæ? Reſpondetur, quo
non decoquimus longa decoctione metall
cum ipſis aquis, ſed ſolum ut aqua efferuen
ſuſcipiat virtutem metallorum, & propte
hoc curamus efferueſcentiam illius aquæ
Sic igitur obſeruanda ſunt omnia, ut paren
tur conſimiles aquæ.

CAPVT VI.

Quo pacto Aquæ Sulfureæ cum aliis Herbis parentur.

PLerumque aquæ aptantur ſulfureæ à
Medicis, ut ex ipſis & reuera Balnea fiant
& Stillicidia: & aptarent ipſi Medici, ut
quæ ipſi habent Balnea naturalia omnia eſ
ſent ſulfurea, & non admixta aliis metallis

Ideo

deo de sulfureis Balneis Arte comparatis primo dicendum est.

Et quia ex usu & intentionibus Balnea & lia Medicamina parantur; ideo de intentionibus & usu ipsorum dicendum est, id est, quo pacto indicationes prius habitæ à Medico his Balneis perficiantur, dicemus. Et quia ndicationes variæ sunt; aliæ enim sunt uniersalissimæ, quæ ab uniuersali natura Mori sumuntur; aliæ verò magis particulares; uæ sumuntur à particulari Natura ipsius Morbi; aliæ adhuc minus, quæ non solum à atura Morbi & Causa sumuntur, sed etiam temperatura corporum, & à natura partiulari ipsorum membrorum, & ab aëre asumuntur. Ideo & nos seruantes propositum ordinem, primo agemus de vniuersalius indicationibus, & de uniuersali natura ulfuris, & sulfurearum aquarum.

Sulfur ergo, & sulfureæ aquæ, quæ ex ipso unt, est Medicamen calidum & siccum, sicui experientia deprehenditur, & confirmatur atione subtilissimarū partium, habet tamen uod leuiuscule astringat. Componitur enim x terrea & ignea substantia ipsum sulfur. Mitiores aquę sunt, quę habent virtutem sulfuris. etenim mitior fit & siccatio & adstri-

ctio ipſius ex commixtione aquæ. Aquæ ergo ſulfureæ ſunt illæ, quæ tutius poſſunt adminiſtrari, nec timemus adſtrictionem, nec maximam exſiccationem & calefactionem, licet roboret, licet leuiter calefaciat, & exſiccet. Sed quia plerumq; exaſperant, receptum eſt à nobis, ut inſimul decoquamus herbas homogeneas his aquis, hoc eſt, quæ habent ſimilem virtutem ſulfureis aquis; veluti betonica, ſaluia, & aliæ herbæ iſtius generis, commiſceamuſq; etiam herbas, quæ lenius humectent & laxent, ne ſint ita calidæ ſicut ſulfur & ſulfureæ aquæ, quæ contemperent virtutem ſulfuris, veluti chamomilla, anethum, malua, althæa, & alia iſtius generis. Etiam dicimus quod hæ aquæ conferunt frigidioribus & humidioribus morbis, & his qui ex diſsolutione fiunt, aut diſsolutionem conjunctam habent, veluti Paralyſis, Stupor, Oedema, & alii morbi frigidiores & humidiores, ſua caliditate, ſua ſiccitate tollit intemperiem ægrotantis membri, aut uniuerſi corporis, ægrotantis, inquam, his ægritudinibus. Etiam roborant laxata iſta membra, & ſi quæ innata eſt Materia, diſsoluitur ab huiuſmodi aquis.

Etiam hæ aquæ affectionibus matricis fri-

gidi-

idioribus miro modo conferunt. Sed quia
nembrum matrix eſt multi ſenſus, & quæ
acile ab acrioribus medicamentis patitur,
deo commiſcemus ea, quæ laxant; veluti,
ıt dicebam, althæam, maluam, & alia iſtius
generis, & ſumendo indicationem particu-
arem à membro, ea quæ conferunt matrici,
eluti parthenium, matricariam, artemi-
iam, & alia iſtius generis; & interdum ubi
pus radicem liliorum alborum. Sic di-
erim de aliis membris, ut ſi pro capite no-
ra erit intentio, Roſas decoquamus, & alia
ſtius ordinis, pro temperatura ipſius cor-
oris, & pro ætate, ſexu, & aliis, commi-
cebimus ea, quæ nō acriorem faciunt ipſam
quam, ſicuti dictum eſt. Sed numquid abſq;
ommixtione iſtarum herbarum, cum aqua
ulfurea liceat temperare minuta quantita-
e ſulfuri? Dicamus, quod omnino non erit
a acris, ſed minoris virtutis: unde non vi-
etur quod ita tuto poſſumus illud agere
ninuta quantitate ſulfuris, & non permixtis
liis herbis. Qua ratione ſunt hæ decoquen-
æ herbæ quia ſatis ſuperque dictum eſt ſu-
erius, non eſt ut repetamus amplius.

Proportio ipſius ſulfuris ad aquam, in qua
lebet decoqui, debet eſſe talis, ut ſit in qua-

dragesſima aut quinquagesſima parte ubi erit vehemens, ut ſint quadraginta aut quinquaginta libræ aquæ, & vna libra ſulfuris: quæ erit mitiſſima, erit centupla: quæ media, habet ſeptuagesſimam partem; & ſic variabitur.

Modus decoctionis eſt, ut decocta aqua cum herbis commiſceatur ſulfur tritum, ut diſſoluatur calefacta aqua. Hoc modo parata aqua poterit ſeruari ad certum tempus; & niſi eſſent illæ herbæ commixtæ, diu ſeruaretur: ſed quia herbæ illæ procurant putredinem, non poterit valde diu ſeruari hæc aqua quin putreſcat; fortaſſe ſeruabitur per 8. aut 10. dies.

CAPVT VII.

Quo pacto Aluminoſæ aquæ poſſint parari, Salſæ, & Nitroſæ.

ALumen ex Metallis genitum eſt ex terra, ita ingentis adſtrictionis, ut nomen ab effectu ſortitum ſit. στυπτηρία à Græcis appellatum eſt, id eſt, adſtringens. Cujus variæ ſunt ſpecies, à variis regionibus, & à varia ſubſtantia. Etenim aliud Alumen eſt quod naſcitur in Melo Inſula, unde Melinum Alumen dictum eſt, quod penitus periit in

præ-

ræſenti, ideo quia Melos inſula deuenit ad
urcas, & jam ut impediatur vectigal Sum-
ni Pontificis, factum eſt nulli Chriſtiano li-
ceat afferre Melinum Alumen. Eſt etiam alu-
nen liquidum, quod eſt veluti aqua; Aliud
otundum Alumen. In præſenti habemus
ere rotundum Alumen, quod fit ex aqueo
lumine, & vulgo appellatur Alumen Roc-
æ. Etiam eſt Alumen Sciſſile, quod vulgo
ppellatur Alumen Plumæ: ſed de hujuſmo-
i Alumine non eſt ut habeamus ſermonem,
d tantum de Alumine Rotundo, & liceat
nihi appellare Alumen Roccæ.

Aquæ ex natura plerumque ſunt Alumi-
oſæ, licet non ſint pure aluminoſæ, quin
liquid ſulfuris non ſit admixtum; ſed quod
lurimum dominatur in eis in aliquibus eſt
lumen, ſicuti in agro Patauino ſunt aquæ
ancti Petri: illæ enim aquæ potiſſimum
unt aluminoſæ, dominatur enim Alumen in
tis aquis, quamuis quidpiam ipſius ſulfuris
t admixtum. Sunt etiam aquæ ſalſæ, ſicu-
Maritimæ aquæ, quæ ex natura ſalſæ ſunt,
uia vapores dulces eleuati à ſole derelin-
uunt mare ſalſum. Sunt aliquæ aquæ quæ
onte ſcaturiunt ſalſæ. Sunt enim aliqui
ntes ex ſui natura ſalſi, ſicuti in agro Pa-

tauino erant illæ aquæ Nouæ domus, quæ salsæ erant, nunc autem sunt neglectæ; & lacus in Cypro, & plurimi alii montes, ubi sunt lacus & fontes salsi. Hic in proxima Germania apud Halam habent salsos fontes, ex quibus conficiunt salem. maxima sunt vectigalia. Possunt autem confici Salsuginosæ aquæ & Aluminosæ ex commixtione salis & aluminis cum ipsa aqua.

Nitrosæ quoque sunt aquæ & ex Natura, & ex Arte confectæ. Nitrum enim metallorum unum est, nascitur ex terra sicut alumen, & sal: sunt enim diuersæ species & Nitrum, & Aphronitrum, & alia plurima istius generis. Sed in præsenti videtur jam periisse hoc metallum, artificio autem confici, ut nitrum ad tormenta. Si conficeretur hoc nitrum, sicuti vulgo fit, ex colamento terræ cum aqua, conficeretur ergo & aluminosa & salsuginosa, & nitrosa aqua, ex admixtione istorum metallorum cum ipsa aqua, eo modo & ratione sicuti factum est de aqua sulfurea.

Sed cujus usus est ista aqua, dicamus. Aluminosæ aquæ sunt quidem calidæ & siccæ, sicuti quæcunque aliæ metallicæ aquæ: sed hoc habent potissimum, ut dicebam, quod

maxime adstringunt; & ideo ulceribus & maxime mundis conferunt hæ aquæ. Conferunt etiam hæ aquæ hydropicis, & relaxatis corporibus; siccant roborantq; hæ aquæ miro quodam modo. Tamen animaduertere oportet, ne utamur his aquis in illis corporibus quæ munda non sunt, ne, quum obstruxerint corpus, febrem inducant. Videmus enim frequentissime superuenire febres ex usu istarum aquarũ adstringentium, quum poros obstruant, & immunda sunt corpora. Mulieribus quibus superflue erumpunt menstrua, & quæ menstruis albis laborant, conueniunt istarum aluminosarum aquarum balnea, dummodo, ut dixi, exquisite fuerit purgatum corpus.

Conficiantur ergo ad hoc, & plurimos consimiles usus, hæ aquæ aluminosæ. Salsæ verò sunt multi usus, quæ ex Natura fieri possunt, sicuti dicebam. In hoc agro Patauino adeo increuere hæ aquæ, & copia istarum aquarum, ut superiore tempore decreuerint in hoc agro sal conficere. Etiam arte possunt salsuginosæ aquæ fieri, & admixtione concocti salis cum aqua, in eadem mensura, sicuti prius. Exsiccant autem miro modo hæ salsæ: unde hydropicis conue-

niunt,

niunt, qui aquoſo hydrope laborant, ut his aquis immergantur; & qui laborant humida ſcabie admodum: & deniq; ad omnes humidos morbos hæ aquæ conferunt. Et ita conficientur hæ ſalſuginoſæ aquæ. Et potiſſimum aduertendum eſt, ne forſan ſua acredine & caliditate inflamment ipſa corpora, ſed parentur commiſtis herbis, propter illud quod diximus.

Nitrum pariter ex eo genere metallorum eſt, ſiculi Alumen, ſed non ita adſtringit; ſed calefacit, exſiccat, abſtergitque. Hujuſmodi nitrum naſcitur, & erat notum alias, pariter & aphronitrum; ſed in præſenti periit notitia ipſius nitri: utimur autem nitro arte parato.

Nitroſę aquę plurimę ſunt, & in agro Volaterrano ingens eſt copia nitroſarum aquarum. Si quę nitroſę ſunt in agro Patauino, ſunt & Aponitanę, & Sanctę Helenę, ſed non ſunt ita nitroſę, quum plurimum ſulfuris habeant commixtum.

Conficerentur aquę nitroſę, ſicuti aluminoſę, & ſalſę. Valerent autem potiſſimum ad robur ipſorum membrorum, ſicuti ad relaxata & paralytica membra, ad imbecillitatem membrorum, & ad articulos humi-

dos

dos nimis. Certum est quod usus istarum aquarum moderatus esse debet. nam & interdum calefacit, & nisi sint exquisitissime purgata corpora febrem inducunt, & quidem vehementem.

CAPVT VIII.

Quæ Calcem, & Cinerem attinent.

AQuę possunt habere virtutem ipsius calcis & cineris, quando transeunt per calcem & cinerem. Suscipiunt enim virtutem cineris & calcis; unde amarulentę & salsę, acresque plerumq; sunt, eo quod transeuntes per loca cineritia & adusta suscipiunt partes tenues illorum duorum, aut illorum alterius, & ita fiunt salsuginosę, amarę, acres, & postea interdum actu calidę. Sed quispiam dubitaret, quomodo ibi sit calx aut cinis. Cinis enim reliquię sunt rei inflammatæ & adustæ. Quid autem est illud quod adurit & inflammat, & quid est illud quod aduritur & inflammatur in illis subterraneis cuniculis? Præterea quomodo est ibi calx, quum calx conficiatur ex adustione durarum rerum, aut lapidum, aut cochlearum, aut alterius consimilis, à vehementi

cali-

caliditate? Dicatur quod facile eſt inuenire materiam cineris & calcis. Sunt enim ibi lapides, qui poſſunt inflammari & coqui in calcem, & comburi, ut vertantur in cineres: Nam in Aethna Siciliæ Monte, & cineres & calces viſuntur & prodeunt. Sic etiam in pleriſq; montibus illud poſſe eſſe, ſed non prodeunt ſicut ibi: non eſt enim tanta vis ut poſſit erumpere, ſicut interdum factum audimus & in Puteolano agro, & in Mutinenſi. Agens autem eſt caliditas, qui & motu confricationeq; fit, & facta comburit lapides, ex quibus generatur calx & cinis, ut dictum eſt: & ita commixtis his cum aqua, fiunt illæ aquę cineritię & calcis.

Exſiccant autem & calefaciunt, & diſſoluunt indurata membra, quando ex congelatione ſiccitas facta eſt, & membrorum contractio. Niſi eſſent alia metalla commiſta his aquis, certum eſt quod non venirent in uſum. Sola enim cineris aqua acertima quidem eſſet, & magis quę ex calce. fiunt enim ex aqua calcis cauteria. Ideo non audeat Medicus conficere ſibi aquam calcis ſolam, neque aquam cineris ubi vehemens ſit, ſed perpetuo commiſceantur, quę mitiorem aquam reddunt, ſicuti dictum eſt. Sic igitur Medicus

ad

ad exſiccandum, roborandum, reſoluendum, ſiue digerendum, & calefaciendum utatur his aquis; aut à natura, aut artificioſe comparatis.

Conficiantur in ea menſura, in qua docent & quantitas Morbi, Cauſæque, & cætera quę à coindicationibus adſumuntur ab Aere, anni tempore, conſtitutione, temperatura, & alia quę declarata ſunt ſemper per contrarium.

CAPVT IX.

Bituminoſæ, & quæ ex Pice, & Aſphalto ſunt aquæ.

BItumen ſiue Aſphaltos, & Pix Aſphaltos, ſicut & Pix prodeunt ex terra, & ſunt foſſiles, & interdum ex ipſis montibus inſimul cum ipſis fluminibus & aquis deſcendunt. Vnde plerumque aquæ ſunt bituminoſæ; & plerumque huiuſmodi Aſphaltos conjungitur cum luto, ſiue ipſa terra; ſicut contingit in Agro Patauino apud Sanctum Bartholomæum, & apud Montem Ortonum, & in loco Montis Aegrotorum. Plerumque enim ſunt huiuſmodi aquę, & lutum precipue. Sed animaduertendum etiam, quod loca iſta licet ſint bituminoſa, nihilominus

minus habent commixtum ſulfur; olent enim ſulfur.

Poſſumus autem & artificio nobis parare etiam lutum, licet fortaſſe difficilius pararetur quam reliquę aquę metallicę; eo quia raro utimur his aquis bituminoſis, ſed luto. Ideo ut plurimum noſtrum erit parare lutum. Quod non erit facile. materia enim quę ſuſcipere debet bitumen, fortaſſe non erit facile nobis parare illam. Commiſcere bitumen, ſiue picem, ſiue picem Aſphaltum cum ipſa terra videtur quidem difficile, neq; multum ad rem, eo quod omnino terra exſiccat & adſtringit. Ex bitumine autem, piceq; & pice Aſphalto quęrimus utplurimum emollitionem & relaxationem. Ideo quibuſcunque affectibus etiam ipſorum extremorum non conueniunt hęc medicamina, ſed ſolum induratis membris & contractis. Ideo non erit facile conficere & parare ſibi talia medicamina maxime mollientia.

Aliquod autem lutum digerit & reſoluit, quod cum Aſphalto plurimum habet ſulfuris, veluti lutum Montis Ortoni. Vt autem commode & facile iſta parari poſſint dicamus, & inquiramus primo Materiam, ſecundo Medicamina, tertio Modum, quo iſta conficienda ſunt.

Mate-

Materia, ut dicebam, non fit ipfa terra, propter rationes, quæ dictæ funt; fed fit aliquid medicamen, quod fit veluti Materia, & quod relaxet & emolliet. Sit iftud maxime cera, & nouiffima cera, quę prodiit ab Apibus. Nęc enim erit optima materia temperata vergens paululum ad calidum & humidum, & ut dicebam, emolliens & relaxans; nihil pręftantius hac cera. Commifceantur quę principaliter hoc poffunt pręftare, prout eft intentio componentis hoc medicamen. Sunt qui Bitumen, funt qui Picem ufque ad Laricinam & Terebinthinam commifcent: ifta enim accipiuntur & commifcentur oleo antiquiffimo.

Sed ut ad Particularem modum operandi deueniamus, duobus aut tribus exemplis rem commonftrabo. Accipiat duas vel tres partes cerę, pafta libras tres cerę, & ita laboret, commifcendo ceram cum refina. fit refina quarta pars cerę, commifceatur tantum olei antiqui quantum fatis ad excipiendum hoc medicamen, ut dicebam, admifceatur tantum olei. Certum eft quod facile ifta parari poffunt. Sed iftorum medicaminum ufus erit, ut liniantur contracta membra. Ad Picem & Refinam alias etiam con-

fuge-

fugere oportet, ut loco Aſphalti interdum ſit opus commiſcere aliam reſinam: etiam ſi ea quę digerunt & reſolvunt & emolliunt Medicamina, non erit malum pro oportunitate, veluti iris, Ariſtolochia, & alia plurima iſtius generis.

Iſtius Medicaminis uſus ſit poſt euacuationem corporis: ſitque hoc Medicamen applicitum his corporibus, quæ iſta ferre poſſunt, & non aliter. Hoc pacto lutum Medicum parabimus.

Bituminoſæ aquę quo pacto parari poſſint dicamus. Si bitumen non in multa quantitate decoquamus in aqua, bituminoſa erit aqua. Sed proprium iſtarum aquarum ſunt lutoſi illi fontes. Cum volueris ægrotantem maxime contractum ſanare, poſt euacuationem corporis, linias locum cum ſupradicto medicamine, adaugendo ſemper medicamen reſpectu aquarum. Et ita de bituminoſis aquis hæc dicta ſint.

CAPVT X.

Terreæ, Aereæ, Argenteæ aquæ & aliæ plurimæ iſtius generis.

METalla plurima naſcuntur in ipſa terra, ex vapore ipſo calido & ſicco, ſicuti Ferrum,

errum, Argentum, Aurum, & Aes; & aquæ
lerumque dilabuntur ſuper ipſa metalla,
nde acquirunt, & recipiunt virtutem & ac-
identia illorum metallorum, ita quod ſint
erreæ, argenteæ, & huiuſmodi habeant vir-
utes horum metallorum, habeantque ipſa
tiam accidentia illorum adſtrictionẽ, odo-
em, ſaporem; veluti ſunt ferreæ iſtæ Cal-
erianæ, quæ ſunt in agro Veronenſi; æreæ
lurimum in balneis; raro argenteæ, aut
ureæ.

Hæ metallicæ aquæ præter illas primas
rtutes, quod calefaciant, exſiccent, infri-
dent, & humectent; habent ſecundas vir-
tes, ut quod roborent, & quod adſtrin-
nt, & ſpiritus & calorem naturalem ge-
rent. Ferreæ infrigidant & exſiccant: ha-
nt etiam quod roborent, & quod ſpiritus
nerent. Aureæ, & Argenteæ, de quibus
ffuſe dictum eſt ab iis, qui ſcripſere de
lneis, & metallicis aquis.

Solum incumbit nobis dicendum, quo
cto & artificio poſſint parari hujuſmo-
aquæ. Certum eſt, quod decoctione
inime parari poſſunt, ſed extinctione ho-
m metallorum ignitorum in aqua. Me-
lla enim ignita ad ruborem uſque ſi extin-

guantur in aqua & decies, & ſepties, & ſæpius, derelinquunt hæc metalla aliquas partes & ſubtiliores in ipſa aqua. Nec credendum eſt, ſicuti imaginantur quidam, quod medicamen operetur, niſi aliquæ partes ſubtiles decidant ab hujuſmodi medicamine & mediate vel immediate recipiatur in corpore; etiam quod medicamen dicatur eſſe ſolidum, ſicuti adamas, ferrum, & alii lapides, & metalla ſolidiſſima. Nec enim deueniendum eſt ad illas ſuas proprietates, ſeclusis reſolutionibus harum partium à medicamine.

Sic igitur ignienda ſunt hæc metalla, & ſæpius immergantur in aqua. Fabri ferrarii habent ſuas aquas, quibus extinguunt ferrum. Operantur hæ aquæ hoc modo, non ex proprietate. Sic igitur hoc pacto parabuntur hæ aquę, quæ exſiccant, vires roborant; & præcipue ubi aureæ fuerint iſtę aquę. Et ita balnea ex iſtis metallis fieri poſſunt, ſicuti dictum eſt.

CAPVT XI.

Compoſita Balnea ex pluribus Metallis.

NOn ſolum unum metallorũ poteſt commiſceri cum aqua, ut fiant aquę ipſę metalli-

allicæ, sed plura & diuersa metalla simul hoc possunt præstare; imo frequentissime diuersa metalla commiscentur, & raro unum, sicuti videmus in his balneis nostris Patauinis. Aponitana balnea, quę sunt præcipua in hoc agro, nam sunt refertissima pluribus balneis, quorum duntaxat superfluit usus destructis aliis, & temporum injuria, & sæuitie, & immanitate Barbarorum. Ipsa ergo balnea Aponitana habent phurima metalla commixta, ut sulfur, & alumen, nitrum, sal, & alia plurima metalla, quamuis sit unum ex istis metallis quod prædominetur aliis, veluti sulfur. Ita enim metalla, quibus hæc conficiuntur balnea, fere omnia duntaxat sunt calida & sicca, roborantq; hujusmodi aquę metallicę ratione ipsius metalli dominantis: imo huiusmodi balnea & olent naturam sulfuris.

Vt autem artificio comparentur hęc balnea, hoc modo agendum est, ut illa metalla quę voluerimus sint maxime parata, & proportione sua sint in sua mésura; ut verbi gratia si sulfur debet esse supra quartam, & alumen & alia infra quartam, eligatur proportio istorum metallorum quę necessaria est, & ita cum aqua parentur balnea.

Quo ordine ſint decoquenda iſta metalla dicemus. Incipiendum autem eſt ab adſtringentibus, eo quia quum dico adſtrictionem dico in Mulieribus; ſed ſit adſtrictio ſuppreſſio earum euacuationum, quę ſunt oportunę. Sic igitur nó eſt opus ut decoquantur ea adſtringentia, ut ipſa adſtringentia ſint facta ab aliquo, tunc ipſa venit tollenda: & ita ſecundo loco veniunt commiſcenda alia; ut v. g. ſi ſuperabundet multitudo aliquorum menſtruorum, tunc ſuppreſſio fit cum adſtringentibus; & ſic de aliis. Sic igitur dicamus, quod ſecundo loco ſunt & alia, ut ſunt metallica, commiſcenda, quæ non ita dura, & illud eſt ex ipſis metallis commixtis. Hujuſmodi enim balnea diuerſarum virtutum, & diuerſę compoſitionis operantur quidem diuerſimode ex diuerſitate metallorum, licet imaginentur quidam, quod per quandam ignotam virtutem operentur. Quidam enim arbitrantur, quod fiat una forma tertia ex commixtione iſtarum omnium qualitatum, & ſic illa forma tertia operetur. Sed reuera ſic eſt, quod virtutes iſtorum diuerſorum Medicamentorum remanent illæſæ, & ita operantur per ſuas qualitates. Verum illud contingit quod alterentur, & patiantur ad

inui-

nuicem, & remittantur; verbi gratia ſulfur atitur ab alumine, Alumen à ſale, ſal à Ni- ro, & ita ſucceſſiue.

Sed quo pacto debeat componi Balneum tiam artificio dicamus, pro neceſſitate & oluntate Medici volentis operari. Debet ligi quantitas & proportio horum metal- orum, & oportet decoquere in aqua ſicuti rius. Sed qui inſtituat quantitatem & pro- ortionem horum metallorum? Dicamus, uod ſumantur hæc à natura ægri, & ab ægri- udine, à cauſa, omni tempore, & aliis, ſicut ictum eſt. Et ita componuntur balnea com- oſita.

CAPVT XII.

Numquid ſint ea ſeruanda in uſu iſtorum Balneorum, ſicuti in Naturalibus.

IN adminiſtrandis balneis quæ ex metal- licis aquis parantur, aliqua obſeruanda identur, quæ numquid obſeruari debeant n his quæ artificio comparantur, dubitare- ur. Sed illud in primis dicatur, quod bal- nea hæc arte comparata debent adminiſtra- i his, quibus adminiſtrantur quæ à natura unt facta; eiſdem affectibus, eiſdemq; mor- is conueniunt, & tutius quidem, ſicut dice-

bamus in principio iſtius ſermonis, poſſunt adminiſtrari, quam ea quæ à natura ſunt facta, quando in ea quantitate qua volumus poſſimus adminiſtrare, & etiam quando volumus. Etiam obſeruandum eſt, ut hæc adminiſtrentur balnea purgatis corporibus, ſicuti adminiſtrantur naturalia: nec ita tamen requiritur tanta mundificatio corporis, ſicuti in jis quę à natura ſunt facta, quando in aëre temperatiori poſſimus hæc adminiſtrare, quam ea qui ſunt à natura. Et ita non timemus tantam ſupercalefactionem ipſius corporis, quantam timemus in his quæ à natura parata ſunt. Præter hoc diutius poteſt quiſpiam immorari in hujuſmodi, quam in naturali balneo; propter aerem calidiorem in illis, in hoc temperatiorem; ut v. g. ſi ſolemus dimorari in naturali balneo, ſicut communis ſolet eſſe mora, per horam, aut per tres quartas horæ, ad minus per ſemihoram; poterimus morari in hoc per quinque partes horæ, & per horam cum diuidia: ſemper enim intelligo horas æquinoctiales, id eſt vigeſimam quartam partem motus totius.

Etiam hæc balnea cum ipſis naturalibus conueniunt, & aliquo modo diſcrepant;

quod

quod possint exhiberi cuiq; parti corporis, ta ut per ipsum stillicidium cadant super affectam partem ipsius corporis, sicuti ea quæ à natura sunt. Discrepant autem, quia prolixius & diutius possunt cadere hæ aquæ super ipsas partes corporis, quæcumque illæ sint, sicuti & per horam, & per horam cum dimidia: quod tempus solet esse summum casus istarum aquarum supra locum. Etiam hæ aquæ possunt crassius & altius cadere super ipsa membra, sicut dictum est de balneo totius. Et ut uno verbo dicam, mitiora sunt hæc balnea, his quæ à natura sunt facta. Etiam quod conueniant hæc balnea cum his quę à natura parata sunt in multis; in hoc tamen potissimum discrepant, unde etiam sunt majoris usus & majoris cõmodi, quia quæ à natura facta sunt, non possunt administrari nisi statutis quibusdã temporibus, ut vere & autumno: quæ autem arte parata sunt, in omni tempore possunt admininistrari; eo quia in vere & in autumno hæc balnea sunt moderata, pura, impermixta: in hieme autem sunt permixta extraneis aquis; ita quod illud commodi quod optamus ex illis habere non possumus; impediuntur enim ab aqua sibi cõmixta extra-

nea. In Aestate autem sunt vehementiora; & aer est efferuens & comburens: In Vere autem neque efferuescentiam aeris, quæ est in æstate, neque admixtionem quæ est in hieme timemus; sic & in autumno. Sed quę arte parata sunt, non habent hæc incommoda. nam non sunt permixta, nec sunt efferuescentia; temperantur enim à nobis, eo quo volumus modo: eligimus temperatiorem Aerem, & alia quæ in hac re sunt opportuna. Etiam disconueniunt à naturalibus balneis, quia illa quum amiserint naturalem illum actu existentem calorem, non sunt alicuius usus: sed ista possunt calefieri sæpius, quæ adhuc sunt magni usus. Ratio est, quia actualis caliditas aquarum metallicarum naturalium non est nisi ex ardente igne ad intra viscera terrę, per quę dilabuntur istę aquę; quam caliditatem quum amiserint, hoc nostro artificio non ęque bene instauratur, sicuti instauratur caliditas, quę omnino facta est ab artificiali ista caliditate. Plura autem sunt in quibus conueniunt & disconueniunt & artificiales & naturales aquę. Sed ista quum sint potissima, puto posse sufficere, quia horum exempla cętera possunt esse manifesta.

CAPVT XIII.
Quanto tempore poſſint ſeruari hoc modo paratæ Aquæ.

HOc pacto paratæ aquæ diutius, quam quæ à natura factæ ſunt, ſeruari poſ-
unt. Nam naturales metallicæ aquæ, quam
rimum deſierint eſſe calidæ, & quod ſecun-
lo calefiant, hæ ſunt modici aut nullius
ıſus; etiam ſi ſecundo vel tertio incaleſcant
pſo igne, non habent quod requiritur in hu-
uſmodi aquis; etiam ſi diu detineantur, pu-
reſcunt. Contra autem fere in omnibus
unt hæ aquæ metallicæ arte comparatæ: in
rimis hæ aquæ metallicæ, ſic paratis metal-
is & aquis, etiam quod infrigidentur & per-
naneant infrigidatæ denuo incaleſcant,
ropter hoc non deſinunt eſſe aptæ ad Affe-
tus, quos volumus amouere. Et illud eſt in
auſa, ut etiam dicebam ſuperius, quod hæ
quæ incaleſcunt ab ipſa natura: deficiente
utem calore naturali, non poteſt ars gene-
are calorem ſimillimũ calori naturali, quem
enerauit natura. Etiam calor naturalis exi-
tens ſeruatur ab ipſis metallis, & à vehe-
nente caliditate exiſtente in viſceribus ter-

ræ,

ræ, quæ. illud faceret, haberi non poteſt. Sed in artificialibus aquis, quæ ſemel eſt indita caliditas ab igne extrinſeco, ſi deperdatur, ſicuti arte facta eſt, denuo poteſt reparari, adhibita eadem extrinſeca cauſa, quæ prius adhibebatur, hoc eſt, caliditas.

Hæ autem aquæ eodem modo poſſunt putreſcere ſicuti naturales, & fortaſſe magis; quia quum putredo fiat à calore extraneo corrumpente, & agente in calorem naturalem; illud vehementius fieri poteſt in his, quæ non ita ſunt à natura facta; calor enim iſtorũ facilius diſſoluitur à caliditate extrinſeca, quam calor naturalis eorum quę ſunt facta à natura; & ideo citius & facilius hæc corrumpuntur, ut dictum eſt. Et ita ſi comparamus has duas aquas, illud erit quod diximus.

CAPVT XIV.

Quomodo fumosa Balnea comparari poſſint.

VT frequenter quotidiana docet experientia, & ratione comprobatur, res emittunt vapores agitatæ caliditate aliqua; veluti aqua ſupercalefacta caliditate ſolis tranſmittit ſuos vapores. Pix, Reſina, Aſphaltus, & alia hujus generis, ſupercalefa-

cta emittunt ſuos vapores; terra etiam ipſa madefacta hoc idem præſtat. Vapor autem hic duplex eſt, alius humidus, alius verò ſiccus; qui duo vapores poſſunt eleuari ab igne. Sic igitur hi duo vapores non ſolum à natura, ſed arte quoque fieri poſſunt. Quod quo pacto fiat erit declarandum à nobis, quum conferat rei Medicæ: & quia putamus attinere ad opus quod ſumus aggreſſi, non erit ab re de his agere.

Vapor ille humidus, qui proprie vapor dicitur, exit ab ipſa aqua; & ideo ad emollitionem alicujus rei duræ, ad flatus diſcutiendos quidem mediocres, ad ſudorem euocandum, poterimus uti hoc vapore. Comparatur, ſi projiciatur aqua metallica eorum metallorum quæ volumus in vaſe calido; deinde poſito membro quod volumus, aut uniuerſo corpore, & validioribus pannis cooperiatur corpus vel membrum, ut non exhalent vapores, ſed colligantur, & præſtant quod volumus. Et ita poterimus habere ſuffumigium, quo adjuuatur membrum, vel uniuerſum corpus.

Etiam alia erit ratio ſiue modus uſus iſtorum ſuffumigionum, ut ſi habeatur validior lapis, ſilicis deinde igniatur; igni-

to

to lapide & imposito in vase, impositoque membro in eodem vase aspergatur lapis ille jam ignitus aqua metallica. Tunc enim effluunt fumi & vapores ab eodem lapide, & cooperto vase sicuti prius crassioribus & validioribus pannis, prohibentur vapores effluere è vase, & ita colliguntur & alterant ipsum membrum sicut oportet.

Differentia autem est inter duos istos modos, acrior est hic postremus, mitior primus. Vapores enim sunt ficciores & acriores, qui sunt à postremo illo, prodeunt enim è duriore lapide inflammato, à quo quum exierint, sunt acriores & vehementiores illis qui prodeunt ab aqua; & sunt mitiores pro diuersitate substantiarum à quibus prodeunt vapores, diuersa autem est natura ipsorum & qualitas. Ideo prodeuntes à lapide sunt acriores, ab aqua autem mitiores.

Vtimur autem potissimum his suffumigiis, quum voluerimus aut discutere aliquid congelatum in ipsis membris, aut exsiccare aliquod membrum, & roborare.

Cauenda autem sunt incommoda, quæ ex istorum usu possunt euenire. nam & indurare aliquod membrum, & ita exsiccare interdum possumus, ut membra immobilia fiant.

In-

Interdum ſunt cauenda iſta ſuffumigia , aut ſi voluerimus uti , utemur ea ratione qua Galenus in 2. ad Glauconem.

Et ita ubi deſunt nobis balnea à natura facta , poterimus hac ratione, & modo artificio comparaſſe. Scio autem plura alia eſſe genera balneorum , quæ artificio poſſunt comparari, ut balnea aquæ frigidæ, aquæ tepidæ, olei , lactis, vini, & tepidioris ſanguinis . Sed noſtrum non erat inſtitutum de his agere , neque hoc requirebatur ab amicis , in quorum gratiam hæc ita repente dictauimus; ſed ſolum quo pacto deficientibus balneis metallicis poſſint ſibi ipſis ſimilia illis arte comparaſſe , quando plurimi ipſorum diſcedentes ex his locis debeant migrare ad alia, ubi hæc à natura facta non habeantur. Et ita terminabitur, quem intendimus , ſermo de balneis metallicis arte comparatis .

F I N I S.

INDEX RERVM.

ADstringentia neutiquam decoquenda. 36
Æs. 6. 33
Aereæ aquæ. 32
Aethna. 28
Althæa. 20
Alumen. 6. Liquidum. 23. Melinum periit. 2. 45. Rotundum, siue Roccæ. Scissilie, plumæ. 23
Aluminosæ aquæ ut parandæ. 22. earum vis. 25. Cautio in usu. ibid.
Anethum. 20
Aphronitrum. 24
Aponitana aqua. 7. 26. 35
Aquæ metallicæ. 2. signa. 6. & generatio 3. earumq; ortus. 9. discrimen. 3. 4. proprietas. 3. usus. 13. notitia. 8. contenta. 15. incommoda. 15. succedanea. 10
Subterraneæ. 5
Naturales efficaciores. 11
Aqua metallica raro frigida 3. unde calida. 5. suscipit qualitates metallorum à terra. 4. Naturalis coctione vim perdit. 14
Aqua metallica arte parata. 10. non est potui, sed balneis, & stillicidiis. 11. tutius administratur, quā naturalis. 12. facilius putrescit. 42
Aqua balneis apta. 17
Aqua pura & impermixta est materia medicinarum. 16. Maritima salsa. 23
Aquæ Calderianæ. 3. 33
Aquæ acquirunt virtutem metallorum. 33
Aquæ metallicæ non fiunt decoctione, sed extinctione metallorum. ibid.
Argenteæ & aureæ nō sunt in usu. 7
Argenteæ aquæ. 32. & aureæ, raræ. 33
Argentum. 6. 33
Argentum viuum. ibid.
Aristolochia. 32
Ars naturæ imitatrix. 9
imperfecta. 11
Asphaltus. 7. 29
Aurum. 6. 33
Autoris institutum. 2. 45
BAlnea metallicæ. 2
Succedanea. ibid.
Montis Aegrotorum. 7. 8.
S. Helenæ. 7. 2[illegible]
S. Petri.

S. Petri. 7.23
Nouæ domus neglecta. 24
Balnea artificialia diuersa. 45.
Balneorum conficiendorum modus. 17. *artificialium usus, qui naturalium.* 37.
Cautio in usu. 38
Balnea arte parata minus calefaciunt, quam naturalia. 38. *naturalibus mitiora.* 39. *usu discrepant. ibid.*
In balneis mora. ibid.
Balnea sulfurea arte parata. 19
Balnea ex pluribus metallis parata. 34. *virtutes diuersas habent integras.* 36
Betonica. 20
Bituminosæ aquæ. 26. *confectio.* 32. *usus.* 31. 32
C Alderianæ aquæ 3. 6
Caliditas aquarum naturalium, & arte factarum. 48
Cera. 31
Chalcanthi origo. 7
Calcis & cineris aqua sit mitior. 28
Cineris origo. 5. 27
Cinis non reddit aquam metallicam. 6
D Vratio aquartum artificialium. 41
Durabiles parum aqua sulfurea cũ herbis parata. 22
E Xperientia parata balnea. 3
F Abrorum aqua. 34
Ferri origo. 32
Ferreæ aquæ. 33
Fontes Aristoteli. 4
Fumosa balnea. 42
G Aleni sententia asseritur. 10. 45
H Erbis quomodo aquæ sulfureæ parentur. 18. 20. *& quibus.* 21. *etiam salfuginosæ.* 26
Hippocrates balnea omisit. 15.
Hydropis remedium. 25
I Ndicationes. 1
diuersæ. 19
Iris. 32
L Acus Cypri salsus. 24
Lutum S. Bartholomæi 7. 29. *montis Ortoni.* 29. 30. *Ægrotorum.* 29
Arte difficulter confectum. 30
Eius usus. 32
M Ateria recipiens virtutem metallorum. 13
Menstruis superfluis. 25
albis. ibid.
Metallorum ortus. 5. 32. *species.* 6, *dignotio.* 8. *proprietas*

tio ad aquam. 35. unde sumta. 37. Decoctio ordinata. 36
Metalla balneis commoda. 17. non diu coquenda. 18
Mons Aethna, Vesuuius. 5
Mutinensis agri aqua 5. cinis. 28
Myrti baccæ in balneis. 12
NItrum. 6. 24. 26
Nitrosæ aquæ. 24. 26
Cautio in usu earum. 27
ODor aquarum metallicarum. 3
Oedema. 20
PAralysis. 20. 26
Pix. 30
Plumbum. 6
Pontifici vectigal impeditum. 23
Puteoli. 28
QValitatū in aquis metallicis materia susceptiua. 3
Qualitates tangibiles. 4
Quantitatis virtualis in aquis metallicis moderatio. 13
Ratione paratæ balnea. 3
Resina. 31
SApor aquarum metallicarum. 3
eius origo. 16
Sal. 6
Salsæ natura aquæ. 23. agri Patauini. 25. arte. 24. 25
Cautio in harum usu. 25
Saluia. 20
Seminarium Galeno, aqua metallica. 4
Stannum. 6
Stillicidium balnei artificialis, & naturalis. 39
Stupor. 20
Suffumigium. 43. eius usus. 44. abusus. ibid.
Sulfur. 6. eius materia. 19. viuā balneis aptū. 17. eius proportio ad balnea. 21
Sulfurea aqua maxime desiderata. 18
Sulfureæ aquæ mitiores. 19
vis. 20
decoctio. 22
Sulfureæ aquæ facultas. 19.
TEmpus administrandi balnea. 39
Terræ pix difficulter permiscetur. 30
VAporū generatio. 42
Vapor humidus, & siccus. 43. eius usus. 44
Volaterrani agri aquæ. 26
Vtero apta aqua sulfurea. 21.

ΛΩΓΟ ΚΕΙ ΠΕΙΡΟ.